

сами о собі ■
сами о себе ■
самі про себе ■
самі пра сябе ■

samiosobie

місячник соціально культурний / 153 / серпень 2021

Родина з Дуб'яжина 30 років спільного співання

З 1991 року розславляє Підляшшя та місцевий фольклор. «Родина» з Дуб'яжина – це визнаний фольклорний колектив та один із найкращих продовжувачів підляської традиційної пісні. Хоч багато років його основний склад – це були старіші співаки, то зараз «Родина» гуртує три покоління дуб'яжинців. Цього року ансамбль відзначає свій 30-річний ювілей. З цієї нагоди у серпні відбудеться в селі врочистий концерт.

■ Наша пісня
– наше багатство

Спів – це невід'ємний елемент традиційної культури Підляшшя, та велика цінність, що її переказали нам наші предки. Важливі події в житті людини (хрещення, весілля, похорони) народ зустрічав піснею; піснею та-

кож супроводжувалася нелегка сільська праця. Кожна визначна подія в річному циклі – Різдво Христове, Новий рік, тобто підляська Гоготуха, Великий піст, прихід весни, сінокоси, жнива, – не могла відбутися без пісень, і найголовніше – їх співали усі, виходячи в поле, на лавочках, зустрічаючись увечері в хатах.

З розпадом традиційної сільської громади традиція групового співу почала зникати, зате почали організовуватися аматорські фольклорні колективи, які продовжували виконувати місцевий пісенний репертуар. Сьогодні між Бугом та Нарвою можна нарахувати багато ансамблів, які співають автентичний підляський

фольклор, однак з кожним роком їх меншає і меншає. Невтомно від тридцяти років локальні пісні популяризує «Родина» з Дуб'яжина.

30 років з піснею на вустах

Дуб'яжинський гурт, який взяв за свою назву місцеве слово «Родина», був заснований в 1991 році. Зразу й почали до нього приєднуватися шанувальники народного співу з села та околичних місцевостей. Для багатьох із них це не була перша зустріч із колективним співанням – деякі з них раніше виступали разом із чоловічим ансамблем «Дубочки», що діяв у Дуб'яжині.

Першим керівником гурту, з яким пов'язані його початки, був покійний уже **Василь Павлюк** з Рівненського інституту культури, музикант-фольклорист, збирач народної творчості, педагог та засновник відомого студентського фольклорного колективу «Горина» з Рівного. На початку 1990-их з гуртом працювали також **Стефан Ярмола** та **Миколай Якубович** з України. З 1995 року, тобто вже 26 років, «Родину» веде **Єлизавета Томчук**, родом із сусіднього села Кнориди. Саме їй невідомий праці ансамбль завдячує високий рівень та визнання не лише в українському середовищі Підляшшя.

Перші репетиції принесли дуже хороші результати, та група швидко почала виїжджати з концертами. Уже в 1992 році вона поїхала в Україну до Луцька, ви-

ступала також у Рівному, побувала з концертами на Лемківщині.

За тридцять років свого існування колектив дав дуже багато концертів не лише в Польщі, а й за кордоном. Зараз важко було б усі перерахувати. З Українським ансамблем пісні і танцю «Ранок» з Більська-Підляського, з якими дуб'яжинці співпрацюють дуже багато років, вдалося виїхати навіть до Франції і Бельгії. «Родина» виступала також у Литві. Окрім того гучні голоси дуб'яжинських співаків можна було почути на багатьох українських заходах у Польщі, серед інших на «Фестивалі української культури» у Сопоті.

«Родина» є одним із провідних ансамблів українського середовища Підляшшя. Вона виступає на більшості концертів, фестивалів

і конкурсів, організованих Союзом українців Підляшшя; завжди представляє українське підляське середовище на зовні – від 30-и років є його фольклорною візиткою. Ансамбль також сам організує культурні заходи у Дуб'яжині, активізуючи в такий спосіб своє село і його мешканців.

«Родина» є лауреатом багатьох нагород. На особливу увагу заслуговує, перш за все, I місце в 2010 році у відомому Загальнопольському фестивалі капел та народних співаків у Казимежі над Віслою. Важко переоцінити значення цієї нагороди – «Родина», як перший

в історії фестивалю колектив, заспівав не по-польськи, та й зразу отримав перше місце. Щойно після дуб'яжинців у Казимежі

Так 14 років тому презентувалася «Родина» на «Орленських вечурках»
«Літні зустрічі з українським фольклором», Загорода в Козликах над Нарвою, 2020 рік
«Родина» у 2008 році на «Археологічному фестивалі» в Збучові – виступ разом із молоддю

почали виступати – при чому також з успіхами, – інші підляські виконавці непольського, у тому числі українського, фольклору. Можна тут згадати «Вереси» з Вилінова, «Малинки» з Малиник», «Чижовлян» з Чижів або й «Добрину» з Білостока.

Як у справжній «Родині»
– діти, батьки і дідусі

«Родина» виконує переважно місцевий фольклор – старі

вається тоді в натуральний спосіб – старші вчать молодших, а ті молодші – наймолодших.

Тридцять років це дуже довгий час, тому й нічого дивного, що колектив мінявся, також коли йдеться про його склад. На жаль, за цей час відійшло у вічність кількох гарних співаків, які співтворили гурт: **Олесь Романюк, Ольга Кондратович, Леон Фіоник. Вічна їм пам'ять.**

Не змінялося однак одне – це

прадідів, але засоби масової інформації визначають, що повинно бути нашими цінностями – того співу є щораз менше й менше. Народна пісня уже не є невід'ємною частиною повсякденного життя. Це сумне, однак як не раз кажуть старші співачки з підляських сіл – якби вийшла я тепер на гуліцію і стала співати, то сказали б, што здуриела.

У контексті занепаду нашої традиційної культури і традиції

дуб'яжинські пісні, як ліричні, так і обрядові. Вона має у своєму репертуарі також давні підляські обряди.

Не раз у виконанні талановитих співаків можна було побачити на сцені весільний ритуал виїзду молодої до вінцю, сценічну реконструкцію давніх «вечурок», обряд хрестин, колядні звичаї.

Останніми роками в гурті співають три покоління жителів Дуб'яжина та околичних сіл – найстарші продовжувачі місцевої пісенної традиції, представники середнього покоління та молодь. Бо ж назва гурту зобов'язує – якщо є «Родина», то мусять бути всі покоління: діти, батьки і дідусі. Це дуже важливе, бо переказування пісенної традиції відбу-

палке бажання, щоб співати і популяризувати місцевий український спів. Бо ж співання на сцені – це найкращий спосіб, щоб зберегти зникаючу музичну традицію Підляшшя, але й форма цікаво провести вільний час, побачити світ та зустрітися зі своїми людьми в різних куточках не лише Підляшшя, але й у Польщі, а навіть у Європі.

Щоб пісня надалі ішла у світ

Пісня є одним з найважливіших елементів нашої підляської культури; вона показує, частиною якого культурного і національного простору були наші предки та зараз є ми самі. На жаль, сьогодні – у час культурної уніфікації, коли це не надбання наших дідів-

спільного співання, важко переоцінити роль «Родини» з Дуб'яжина, яка показує, що можна все таки намагатися зберегти та популяризувати цю вмираючу традицію. А окрім того – що можна намовити до цього молодші покоління.

Те, що в «Родині» є сьогодні молоді люди, надихає на майбутнє, бо дає надію, що за 10, 20 років хтось далі буде нести дуб'яжинську пісню у світ. Тому сьогодні слід нам усім заспівати цьому винятковому колективові «Многая літа», – так голосно, як співають самі дуб'яжинці, згуртовані в «Родині».

Людмила Лабович
фото авторки

Muzeum i rodzina

Z dyrektorem Muzeum i Ośrodka Kultury Białoruskiej w Hajnówce TOMASZEM TICHONIUKIEM rozmawia Anna Radziukiewicz

Anna Radziukiewicz: – W serii „Słownik sztuki białoruskiej”, redagowanej przez wasze Muzeum, zauważyłam nazwisko twórcy Timofieja Tichoniuka. Zbieżność nazwisk?

Tomasz Tichoniuk: – Nie. To mój dziadek, urodzony w 1908 roku, z którym rozminąłem się na tym świecie – zmarł w 1976 roku. Ale mam odczucie, jakbym spotkał go osobiście. Jest dla mnie bardzo ważną postacią.

– To przez opowieści taty?

– W rodzinie tak wiele o nim opowiadano! Przywoływano jego myśli i wspomnienia. Dziadek pisał pamiętniki i wiersze. Pisał do Niwy. Znalazłem list jej redaktora naczelnego z lat 60. *Timosza, czamu ty piarastau da nas pisać?* – pytał naczelną.

– Ale umieściliście go w „Słowniku” jako malarza...

– Jako malarza odkryła go przede wszystkim moja żona Agnieszka, historyk sztuki po Uniwersytecie Wrocławskim, która pracuje w naszym Muzeum i redaguje wspomnianą serię, przygotowując wystawy prac ludzi, których nazwiska umieszczono w serii. A dziadek wyruszył w bieżęństwo w 1915 roku jako dziecko z rodziną z podhajnowskiego Zubowa. Opuszczając dom, mój pradziadek powiedział po modlitwie – słyszały to jego wszystkie dzieci: *Kab my tut usie wiarnulisia. I kab ikony wisiali na tym miejscu, dzie ja ich zastawiū.*

– Wisiały?

– Wszystko było we wsi zniszczone po bieżęństwie. Stała tylko chata mojego pradziadka. A w niej wisiały na starym miejscu wszystkie ikony.

– Daleko rodzina dotarła?

– Do wsi nad Donem. W tej wsi była cerkiew. Służący w niej batiuszka malował. Wychodził ze sztalugami na ganek, a mój dziadek biegł do niego i podpatrywał, jak spod jego pędzla wynurza się zaczarowany świat naddońskich

bitny polski etnograf i krytyk sztuki prof. Aleksander Jackowski. W „Polskiej sztuce ludowej” pisał o jego malowanych makatkach: „W nawiązaniu do sztuki ludowej, która występuje w twórczości Timofieja Tichoniuka, widzimy powiązanie sztuki peryferyjnej ze sztuką jarmarczną, odpustową”.

– Więc ma sens pozostawianie po sobie twórczego śladu?

– Ogromny! On spaja rodzinę, nadaje jej historycznej głębi.

– Którą przejmuje prawnuczka Timofieja Tichoniuka, Marysia Tichoniuk. Przecież to artystka,

krajobrazów. I sam zaczął malować pod okiem duchownego.

– Stał się malarzem ludowym?

– Tak go zakwalifikowano. Jego obrazy w latach pięćdziesiątych były pokazywane na wystawach sztuki ludowej w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie. Na wernisaże jeździł z moim tatą. Powstał nawet film dokumentalny TVP o jednej z takich wystaw. Dziadek malował nie tylko obrazy, także makatki, wtedy był taki trend w sztuce ludowej. Malował też kwiaty na ścianach w chatach, zdobił swymi malowidłami płoty, nawet bębny zespołu muzycznego z Kojłów. I malował chorągwie do cerkwi, czy raczej pokrywał je ornamentami, bo ikonopiscem wszak nie był. Nazwisko dziadka odnotował wy-

która wygrywa w ogólnopolskich konkursach na rysowanie, malowanie i pisanie, autorka i instruktorka dziecięcych książek fantasy! To laureatka pierwszego miejsca w jednej z edycji konkursu „Paznaj Biełaruś”.

– Dla Marysi, dziś uczennicy II klasy licealnej, i jej młodszej siostry Hani ważną postacią jest dziadek, mój tata. Dziadek siada w fotelu i opowiada wnuczkom całą paletę rodzinnych historii, zwyczajów, opisuje prace, które już nigdy nie wrócą – przy sianokosach, żniwach, Inie, pasieniu krów, owiec, gęsi. Potem Marysia opowieści „zamienia” w obrazki. Te jej „opowieści” wydaliśmy jako kolorowankę dla dzieci, oferując ją turystom odwiedzającym Muzeum.

Tyle w niej lokalnego klimatu! Dziadek przekazuje też wnuczkom swą wiedzę religijną, historyczną i geograficzną. I gdzieś w tle włącza gramofon ze starymi dobrymi pieśniami i muzyką, delikatny podkład do opowieści. Dziadek też maluje. Marysia poprosiła nas teraz, byśmy kupili jej fotel taki, jak u dziadka. Bo ona chce w nim czytać, tak jak dziadek, zresztą uwielbia czytanie. Dziewczynki, od kiedy się urodziły, wyrastały w tych opowieściach.

– Tych opowieści nie zastąpi nic – żadne „ekranowe” bajki. To moje zdanie.

– Zgadzam się. Do dziś pamiętam bajki opowiadane mi przez ojca w głębokim dzieciństwie. „Widzę” je.

– A ojciec Dymitr Tichoniuk, diakon monasteru supraskiego, śpiewak, to zbieżność nazwisk?

– To mój wujek. Jeszcze jako świecka osoba założył razem z Piotrem Skiepką zespół Dubiny. Śpiewał w nim i grał na gitarze. Talent do śpiewania dziedziczy nasza Hania. Śpiewa w cerkiewnym chórze.

– Pan i żona Agnieszka tworzycie w Muzeum niezastąpiony tandem. Od dawna?

– Ja od siedemnastu lat, od jedenastu jako dyrektor, po szefowaniu placówce przez Konstantego Mojsienię, Jana Chilimoniuka i Jana Karpiuka. Agnieszka towarzyszy mi przez te lata.

– Musicie nosić w sobie miłość do kultury, naszej lokalnej, inaczej nie moglibyście udźwignąć takiej ilości przedsięwzięć, oferowanych przez was w ramach Muzeum.

– Miłość jest niezbędna. Przecież często musimy zostawać po tak zwanej pracy, w weekendy, z pomysłami i koncepcjami przenosić się do domu. Rozmawiać o nich. Bywa, że latami dojrzewają koncepcje, czyli że przez kilka lat piszemy projekty, aż wreszcie otrzymujemy pieniądze na ich realizację.

– Muzeum i jednocześnie ośrodek kultury nie jest finansowany z budżetu samorządowego, jak wiele innych placówek kultury czy biblioteki. Jak radzicie sobie z finansami?

– To trudny temat, zwłaszcza w okresie pandemii koronawirusa. Nasz obiekt ma prawie trzy tysiące metrów kwadratowych powierzchni. Stoi na prawie hektarowej działce. To wszystko trzeba utrzymać, ogrzać, przeprowadzić remonty, zagospodarować. Część tej powierzchni wynajmowaliśmy innym. Za to otrzymywaliśmy pewne środki. Pandemia „wyprowadziła” naszych podnajemców, bo ich działalność stała się nieopłacalna. Tak samo jak „wyprowadziła” uczniów i turystów, którzy przestali od ubiegłego roku odwiedzać Hajnówkę, a przedtem przyjeżdżali całymi autokarami. Kupowali bilety,

by obejrzeć nasze muzealne ekspozycje oraz wystawy i pamiątki w naszym sklepiku. Teraz powoli wraca tak istotne źródło dochodu.

– Ktoś by zaproponował: zredukujcie zatrudnienie.

– Ależ mamy tylko dwóch pracowników merytorycznych i czterech innych. W placówce budżetowej pracowałoby ze trzy razy więcej ludzi. W ciągu roku proponujemy około 150 różnych przedsięwzięć, w ubiegłym, mimo pandemii, 164. A są to między innymi warsztaty, na przykład garncarskie, malarskie, koronkar-

skie, hafciarskie, nauki wycinanek, plecenia ze słomy, rysunku. Zorganizowaliśmy w ciągu dwunastu lat 75 festynów „I tam żywuc ludzi”, docierając z pieśnią czy książką do wszystkich zakątków Białostoczczyzny i Hajnowszczyzny. Od piętnastu lat proponujemy festyn „Kultura na schodach Muzeum”. To jednodniowa duża impreza, podczas której występują zespoły muzyczne, są konkursy, zabawy, kramiki, warsztaty. Organizujemy konkurs plastyczny dla dzieci „Я нарадзіўся тут” (Tu się urodziłem), adresowany do przedszkolaków oraz uczniów szkół podstawowych i średnich Białostoczczyzny. W tym roku będzie jego trzecia edycja.

– Osobiście bardzo cenię wasz konkurs fotograficzny im. Wiktora Wołkowa.

– Wiktor Wołkow też bardzo lubił ten konkurs. Zasiadał w jury. Po jego śmierci postanowiliśmy nadać mu jego imię. W tym roku mamy 17 edycję konkursu. W ubiegłym roku uczestniczyły w nim 163 osoby z całej Polski i jedna z Białorusi, przysyłając, według regulaminu, po trzy zdjęcia. Jury wybiera około 40 najlepszych prac. One tworzą wystawę, prezentowaną w Muzeum, bardzo chętnie oglądaną przez turystów – mają przez to nasz cudowny region w fotograficznej „pigułce”. Wystawa jest wypożyczana i do innych miejsc, na przykład Muzeum Przyrodniczego w Białowieży, czy towarzyszy międzynarodowemu festiwalowi Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej. W 2019 roku wydaliśmy album stworzony z najlepszych fotografii, pochodzących z piętnastu lat organizowanego konkursu.

– **Poza tym tworzycie dokument czasu.**

– Tak. Wiele obiektów, utrwalonych na zdjęciach, już nie istnieje, wiele krajobrazów zostało zmienionych.

– **Organizujecie także wystawy sztuki.**

– Malarstwa, rzeźby, rysunku, grafiki, tkaniny artystycznej. Zorganizowaliśmy ponad trzydzieści wystaw, z których każdą poświęciliśmy odrębnemu twórcy związanemu z naszą małą ojczyzną, w ramach projektu „Białoruski alfabet sztuki”. A ten projekt to wystawa i wydanie dla każdego artysty folderu. Foldery, jednakowego formatu, są gromadzone w specjalnych segregatorach, tworząc swoisty tom i są dostępne w formie elektronicznej.

– **To opieka nad artystami i upowszechnianie ich twórczości. Tę samą rolę pełnią plenery.**

– W tym roku Stowarzyszenie Kulturalne Tybel, działające przy Muzeum, zorganizuje trzeci dwutygodniowy plener malarsko-rzeźbiarski. Przyjadą artyści z Polski i Białorusi, zawodowi i amatorzy, Polacy i Białorusini, katolicy i pra-

wosławni. To świetne pole dla integracji i wymiany doświadczenia. Po plenerze będzie wystawa.

– **Tworzycie też swoją kolekcję współczesnej białoruskiej sztuki.**

– Na ile nas stać, kupujemy obrazy i prace rzeźbiarskie. Mamy ich około dwustu. Z nich robimy wystawy tematyczne – na przykład krajobraz wiejski, puszcza, woda. Prace z tej kolekcji były prezentowane i na Zamku w Grodnie. Na wernisaż zaprosiliśmy i ich autorów.

– **Czy młodzieńki jeszcze wasz projekt „Słownik białoruskiego rękodzielnictwa” będzie pełnił podobną rolę jak „Białoruski alfabet sztuki”?**

– Z pewnością. Uzupelniony będzie jeszcze filmikami, które pokażą, jak powstaje rękodzieło.

– **Macie i scenę muzyczną.**

– Dokładniej scenę Muzykalnia. Od siedemnastu lat odbywają się na niej koncerty muzyki rockowej pod nazwą „Muzyka bez zastrzeżeń”, w których chętnie uczestniczą grupy nasze, białoruskie z Polski i polskie, przyjeżdżają nawet z Krakowa czy Wrocławia. Scena znajduje się w starym budynku, dawnej mozaikarni (stąd Muzykalnia), pierwotnej siedzibie Muzeum.

– **A scena teatralna?**

– Mamy bardzo ciekawą grupę, prowadzoną w naszym języku przez profesjonalistkę Joannę Stelmazuk-Troc. W pomieszczeniach muzealnych ma próby, głównie z młodzieżą licealną z Hajnowki i Bielska Podlaskiego. Każde przedstawienie staje się sukcesem. Pokazywane jest przy pełnej sali w Hajnowce i nieraz daleko poza naszym miastem, na przykład w Brukseli. Z tej grupy wywodzą się już studenci szkół teatralnych.

– **Dziękując za rozmowę, życząc dalszych sukcesów, bez kłopotów finansowych.**

fot. **Anna Radziukiewicz**

Konto Muzeum:

PKO BP I Oddział Regionalny Białystok I Oddział w Hajnowce
05 1020 1332 0000 1502 0185 3142

Летняя школа традиций

В днях 8-16 ліпеня, вжэ вусімнадцэты раз, в Студзіводах прошлі заняткі летняй школы пудляшко-белорускіх традыцыі. Займаліся тут дэці з Бельска, Рэйпіч, Рыболув, Любліна, Варшавы і Бруссели. Лік всех удельнікув, якіе почавшы од 2003 року прошлі чэрэз школу-варштаты, пэрэшов вжэ пув тысячы. Частка з іх затрымалася в Студзіводах на постоянно, з Анною Фіонік створаючы студыю фольклёру “Жэмэрва” чы включаючысе в іншы формы актывності студзіводскаго музея.

■ Організатары сёголетняй школы традыцыі знов запропоновалі шыроку програму – од рукодэля, чэрэз музыку, жывое слово, краёзнавство – по встрычы з цікавымі людзьмі і правдівэ жніво на полю. Пэршого дня Студзіводы одведала **Зоя Сачко**, авторка новуй кнігі “А колісь як было?”, напісануй на руськуй, пудляшкускай мові. Кніга прызначона для сямейнаго чытаня. В формі дыялэгув бабулі з внучкамі набліжае дэтям свет традыцыйнай культуры – свя-

тув, звычайов, абрадув, пісэнь, гульніюв, народнуй мудрості. На варштатах отрымавсе цікавы дьялэг діті з авторкою, котора, як опытни пэдагог, навязала з імі добры контакт.

Свуйоу вэлікі опыт в работі з дітьмі мае таксамо **Іоанна**

дэльніца, поэтка, розказчыца з вёскі Рудуты Орленскай гміны. Діті вэльні еі любят за добрыню, жывое слово і народну мудрость. Належыт вона до круга творцув соломяных выробув, так популярнаго пудляшскаго рукоделля. Раней шыла вэлікі

Троц, рэжысёр і акторка, котора на варштатах прувэла тэатральны заняткі. Спочатку все створылі гіпсовы маскі, коб пося пагуляті в тэатр. Інспірацёю для сцэнкі стала дожынкава песня "Ой, жалі, жыта, дожнэм пшэніці". Діті моглі таксамо пагуляті з тэатральнымі лялькамі, котрых прывэзлі з собою студэнты Тэатральнай акадэміі з Белостоку, дэ выкладае Іоанна Троц.

Постоянным наставніком летняй школы традыцыі е **Зоя Майстровіч**, народна руко-

коробкі, збанкі, талюркі, а тэпэр займаецце мэншымі формамі з соломы – павукамі і лялькамі. Зая Майстровіч е авторкою парох тысяч вершув і росказув, частку з якіх выдав кніжкаю студзіводскі музей.

Аліна Дэмбовска, выбітны пудляшскі музейнік, на варштатах в Студзіводах вэла заняткі, інспірованы традыцыйною тканіною. Пуод еі кірунком діті самыя і разам з батькамі малёвалі взоры на ручніках і макатках, выпліталі поясы і шнурочки. Дякуючы Аліні Дэмбовскай маем тэпэр вэльні

добрэ апісаны і здокументованы фэномен бельскаго, руськаго, традыцыйнаго ручніка.

Давны выхованкі студзіводскай школы традыцыі ворочаюцце тут з часом як еі вэдучы. **Магдаліна Коршачук**, большчанка, яка тэпэр жывэ в Цівонюках, абсольвентка плястычнаго ліцэя в

Супраслю, вэла тэпэр на варштатах заняткі з выцінанкі, а таксама малюнку на шкле і дэрві. Заангажованы в помощч пры варштатах таксама дэці педагога **Юстыны Гапонюк**, якая займаецце тут вжэ вусем лет.

Одным з важнейшых заняткув сёголетніх варштатув было малёване крыжа. Ініцыятаром такога плястычнаго дзяланя, шчэ в дэвэностых летах прошлаго веку, быв мастак **Лявон Тарасэвіч**. З того часу, в разных местностях Пудляша, повстало буольш за дэсэть такіх крыжуов. Два з іх сталі таксамо в Студзіводах. Сёголета, на варштатах, пуод кірунком іконопісца **Рыгора Прокопюка**, дэці творылі на новым крыжові іконы святых. Станэ вуон в цэнтральным месцю Студзівуд, которы з сёго року офіційно называецце Пляцом Сегеневічув. А Сегеневічы то духовны і мешчанскі руд, вэльмі заслужоны для нашых зэмэль. Іх памэті новы крыж будэ посвяшчоны.

Нэ было бы студзіводскіх варштатув бэз краёзнавчых выездув. Тым разом дэці направіліся до Трыстанкі, коб помолітіся в однуой з найхорушчых пудляшскіх цэрквув.

А посла, в малёвнічым урочышчу Замок, споткалісе з ёго господаром **Віктаром Стахвюком**. Вуон росказав про свою вёску, літэратурну творчость, а таксамо свое жыцёвэ захопленне – ныране в морах. Была таксамо на варштатах цікава встрыча з краёзнавцём і нумізматом **Іваном Мінкевічом**.

Накунэць все споткалісе на студзіводскім полю в урочышчу Старые Порубы, дэ одбылісе зажынкы жыта. А посла в музеёві можна было поглідэті богату выставу дітячых рукодельных робуот. Од вэрэсна заняткі школы традыцыі будут продовжатісе.

Дорофей Фіонік
фото **Максіма Фіоніка**

Зялёная хлусня нацыянальных нарцысаў

Не мае значэння, што яны на самой справе робяць для навакольнага асяроддзя. Важнейшае, як яны прадстаўлены. Для каго праэкалагічны імідж важнейшы за рэальную прыродаахоўную дзейнасць і чаму? Даследаванні на гэтую тэму праводзілі псіхологі, у тым ліку доктар Адрыян Вуйцік з Інстытута псіхалогіі Універсітэта Мікалая Каперніка. Артыкул на гэтую тэму «Словы не справы»: нацыянальны нарцызізм, нацыянальная ідэнтыфікацыя і падтрымка экалагічна чыстых супраць экалагічных кампаній» з'явіўся ў часопісе «Псіхалогія навакольнага асяроддзя». Яго аўтары – праф. Аляксандра Ціслак з універсітэта SWPS (Uniwersytet Humanistycznospołeczny), доктар Аляксандра Ціхоцка з Універсітэта Кент, праф. Тацыяно Мілфонт з Універсітэта Вайкато і доктар Адрыян Вуйцік з кафедры сацыяльнай і экалагічнай псіхалогіі Універсітэта Мікалая Каперніка. Прадстаўленыя ў ім вынікі былі сабраны з пяці даследаванняў, у якіх удзельнічала больш за 2,2 тысячы чалавек.

 Зялёная хлусня, Greenwashing, «зялёнае мыццё», у вольным перакладзе «азеляненне малюнка», «зялёная хлусня», «экалагічна чыстае» альбо, нарэшце, «зялёнае прамыванне вачэй», праводзіць розныя мерапрыемствы, якія накіраваны не на фактычную ахову навакольнага асяроддзя, а паказваюць, напрыклад, людзей, кампаніі, установы ў спрыяльным святле, быццам бы экалагічныя. Карысна адлюстраваць кампанію альбо чалавека як экалагічна свядомага – гэта сёння рэсурс.

Можна сказаць, што быць «зялёным» варта, – тлумачыць доктар **Адрыян Вуйцік**. – Да гэтага часу зялёнае мыццё вывучалася ў асноўным у дачыненні да кампаній, дзе гэта звычайная з'ява. Нават Еўрапейская

камісія зацікавілася гэтай тэмай і пачала сістэматычна разглядаць яе. Высновы даволі песімістычныя: аналізы паказваюць, што да паловы кампаній можа быць задзейнічана ў «зялёным прамыванні». Аўтары даследавання, аднак, не зрабілі акцэнт на «прамыванні ў дзелавым свеце» – яны сканцэнтраваліся на «зялёнай хлусні», якая выкарыстоўваецца для стварэння станоўчага іміджу краіны і нацыі. Яны выказалі здагадку, што такая дзейнасць, хутчэй за ўсё, будзе кіравацца і прапагандавацца нацыянальнымі нарцысамі.

– Мы правялі пяць даследаванняў. Мы паказалі, што людзі з высокім нацыянальным нарцызізмам радзей падтрымліваюць сапраўдную прыродаахоўную дзейнасць і часцей выбіраюць кампаніі «зялёнага

мыцця», – тлумачыць доктар Вуйцік.

Даследаванне было часткай большага праекта пад кіраўніцтвам праф. **Аляксандры Ціслак** з універсітэта SWPS, дзе навукоўцы разглядаюць наступствы розных тыпаў ідэнтыфікацыі з групай, правяраючы, сярод іншага, стаўленне да навучання, вакцынацыі і паводзін на працоўным месцы. – Калі справа даходзіць да ідэнтыфікацыі з групай, гэта значыць, наколькі індывід лічыць, што група з'яўляецца чымсьці важным для яе ідэнтычнасці, мы гаворым пра дзве формы. Першы – бяспечны, гэта значыць я адчуваю сябе членам дадзенай групы, я адчуваю, што ў мяне шмат агульнага з іншымі яе членамі. Другі, г.зв. абарона, на прыкладзе калектыўнага нарцысізму, у асноўным заснавана на параўнанні сябе з іншымі групамі. Гэта жаданне, каб мая група мела пэўны статус сярод іншых. Такое стаўленне звязана з забабонамі ў адносінах да чужых груп, якія мы не назіраем у бяспечнай форме, – тлумачыць доктар Вуйцік. – Людзі, якія больш уцягнутыя ў абарончую форму асобы, асабліва занепакоеныя падтрыманнем пазітыўнага іміджу ўласнай групы. «Імідж» тут ключавы. Яго абарона можа быць нават важнейшай за сапраўдны дабрабыт такой групы. Калі гаворка ідзе пра абарону навакольнага асяроддзя, важна не тое, што мы на самой справе робім для навакольнага асяроддзя, а тое, як мы прадстаўляем сябе, як нас бачаць. Даследчыкі сцвярджаюць, што людзі, якія ідэнтыфікуюць сябе са сваёй групай, здольныя падтрымліваць розныя віды антыэкалагічнай палітыкі толькі для таго, каб паказаць, што мы як група можам вызначыць сябе, падкрэсліваючы суверэнітэт. Аўтары даследавання і артыкула прыводзяць прыклад з папярэдніх даследаванняў: на-

цыянальныя нарцысы могуць падтрымаць высечку лясоў Белавежскай пушчы толькі для таго, каб паказаць, што яны не паддаюцца ціску знешніх устаноў.

– У 2017 годзе ўрад Польшчы вырашыў правесці высечку ва ўнікальным першабытным лесе Белавежа – у запаведнай зоне, якая лічыцца самым старым дзікім лесам у Еўропе. Гэта рашэнне выклікала пратэсты ва ўсім свеце, – апісвае доктар Вуйцік. – Адначасова быў прадстаўлены вялікі грант для запуску сайта puszcza.tv, які засяроджаны на прасоўванні Польшчы як краіны, якая клапаціцца пра Белавежскую пушчу і ігнаруе негатыўныя рашэнні наконт гэтага.

Як мяне бачаць,
так пра мне і пішуць

Усяго ў 23 асобных даследаваннях прынялі ўдзел 2231 чалавек. Першае, праведзенае на групе студэнтаў, паказала, што больш абарончыя людзі больш падтрымліваюць дзейнасць па «прамыванні».

– Аднак варта падкрэсліць, што, калі абодва тыпы кампаній былі апісаныя як такія, што патрабуюць значных сродкаў, нацыянальны нарцысізм не быў звязаны з павелічэннем падтрымкі фінансавання «зялёных сродкаў», хоць ён усё яшчэ быў негатыўна звязаны з падтрымкай фінансавання прыродаахоўных кампаній, – тлумачыць др. Вуйцік. Пятае даследаванне, таксама праведзенае на рэпрэзентатыўнай групе, утрымлівала шэраг пытанняў, размешчаных парамі (кожны з іх утрымліваў адну прапанову, якая тычыцца фактычнай прыродаахоўнай дзейнасці, і адну «прамывання») – удзельнікі павінны былі пазначыць адказ, якому яны аддаюць перавагу. – Мы таксама паспрабавалі выключыць у гэтым даследаванні мноства альтэрнатыўных тлумачэ-

нняў, гэта значыць, што выбар удзельнікаў можа залежаць ад левых ці правых палітычных поглядаў, праэкалагічных установак альбо рыс асобы. Нягледзячы на ўлік усіх гэтых зменных, калектыўны нарцысізм усё яшчэ прадказваў падтрымку палітыкі «зялёнага мыцця».

Сіла ў групе

Даследаванні псіхалагаў паказалі, што нацыянальная дэфензіўнасць можа стаць істотным бар'ерам пры ўвядзенні дзеянняў і ўмацаванні экалагічных паводзін. Гэта звязана хутчэй з клопатам пра імідж нацыі, чым з рэальнымі праэкалагічнымі дзеяннямі.

Назіраная намі мадэль сведчыць пра тое, што людзі з высокім нацыянальным нарцысізмам настроены падтрымліваць імідж сваёй нацыянальнай групы як моцнай і вартай павагі, – тлумачыць доктар Вуйцік. – З аднаго боку, проста прасцей сказаць, што ваша ўласная краіна апарэджвае іншых у плане аховы навакольнага асяроддзя, чым абавязвацца дзейнічаць на карысць навакольнага асяроддзя.

З іншага боку, у параўнанні з экалагічнымі інвестыцыямі, «экалагічнае мыццё» можа хутчэй задаволіць асноўныя патрэбы ў прызнанні і павазе. Карацей кажучы: дзейнасць па «зялёным прамыванні» для іх больш прывабная, паколькі дазваляе захаваць знешняе прызнанне і адначасова ўстрымлівацца ад прыродаахоўнай дзейнасці.

– Мы паказалі, што людзі з высокім нацыянальным нарцысізмам радзей падтрымліваюць рэальную прыродаахоўную дзейнасць і часцей выбіраюць кампаніі «зялёнага мыцця», – тлумачыць доктар Вуйцік.

«Прамываюць» нашу Пушчу і нашы эмоцыі хвалебныя Зялёныя.

Міра Лукша

Ткалля з Ляўкова

– Я з Ірэнаю Ігнацюковай лоні і пазалоні ткала дываны, – расказвае бадзёрым голасам Зіна Рубчэўская (1949 г. нар.). Мы ў яе мураваным высокім доме зараз за канцом Старога Ляўкова.

■ Былі ў мінулым годзе ў Рубчэўскіх, дагавораныя, але ў той час Зіна паехала ў бальніцу да цяжка хворага мужа, **Жорыка**. Памёр ён, небарака. Перажылося ёй шмат. І рабіць трэба, займацца жывым жыццём... – Мама яшчэ калісь напрала, дык яшчэ троху было тае воўны, але замала. Яшчэ тады Жорык жывіў. Воўну я мела, памыла, пачасала... Было дзесяць кудзеляў. І вось ужо тую кудзелю кончылі. І зноў прыбіраемся трохі паткаць....

– У Ірэны была яшчэ мацерына кудзеля, старыя маткі...

– **Ірэна** аб’яўлялася, там і сям, што патрабуе воўны. Цяпер ёй такой харошай прывезлі. Строшчанаў – у дзве ніткі. Разам з Ірэнай мы ткалі, у дзве, бо пераборы адзін не зробіш. Адзін перабірае – а там жыццэ трэба закладаць, дошку ставіць... У чатыры калі тчэцца, можна самому ткаць, па панажых туды – сюды, і ходзіш. Бо я калісь, калі была яшчэ ў хаце... Паходжу са Старога Двара, **Косціка Рыгаровіча** дачка; маіх бацькоў адтуль выселілі, няма там хаты, нічога... Там застаўся такі садочак, там мы ў долі жылі.... Як пусцілі ваду, то, на жаль, мусілі выбірацца бацькі... Іван Рыгаровіч не выбіраўся доўга. Але памёр. І майму тату было 94 гады пры смерці – таксама харошы век! А каб яшчэ не прычэпіўся да яго рак, то яшчэ былі б пажылі б, бо яшчэ байкі адчувалі сябе. Як мама мая **Ганна** памерла, я сюды забралася. Бацькі пайшлі былі ў бандарскі „блэк”. Мама з таго ўсяго, што не на сваім падворку, захварэла моцна, пе-

растала хадзіць, два гады яшчэ ляжала... Спырша бацькі былі ў блёку на бандарскім „аседлі”, пасля я іх сюды забрала. І так мы маму ў Ляўкове і пахавалі – наш прыход быў ляўкоўскі. Гайдкоўскае Валодзева Польшы таксама ў нашым прыходзе, некак так граніца ішла.... Тату таксама сюды я забрала, і яго таксама тут даглядала, пахавала. Пахавала і мужыка, і сына **Толіка**, у трыццаць тры гады памёр. Майго Жорыка ў гайнаўскай бальніцы не дапільнавалі, запозна завезлі на неўралогію ў Харошчу, адтуль перавезлі ў Беласток на выратавальны аддзел, а ўвесь час свядомы быў... Палічылі дактары, што не будзе жыць... Я заехала раненька, завёз мяне сваяк, а Жорыка з-пад

апаратуры адключваюць тае, што жыццё падтрымлівала. Яшчэ два разы дыхнуў... І так і мужыка я страціла... Цяпер так сумна... Дачка на паверсе жыве, з зяцем, але я адна тутакі. Хата вялікая. А чалавек толькі адводзіць людзей на той бок...

Як было з Валодзем? Сястра ягоная **Гандзя** пазваніла мне: „Ты паглядзі што ў **Валодзі**, бо я званю яму, а ён тэлефона не прымае. Знаеш што, пад’едзь ты, пабач, што там дзеецца”. Зіма. Люты. Заехалі мы з Жорыкам да Валодзевых суседзяў, але яны не ведалі, што ў яго. Яны з ім не сябравалі... Сталі мы валиць у дзевыры. Знайшла я штосьці, і давай стукаць і ў акно ў спальні. Стукалі, грукалі – нічога. Суседка кажа: ён павінен сабакам даваць есці, а сабакі – галодныя – вішчаць! Вярнуліся мы з Жорыкам дахаты, званю Гандзі: нічога Валодзя не азваецца, святло не гарыць, мусіць, памёр. Сястра адразу рушыла ў дарогу, узяўшы сыноў. Прыехала раніцай. Паклікалі доктара і

паліцыянтаў. Зноў мы паехалі да Валодзі. А ён – сапраўды нежывы. Сядзеў у фатэлі. Меў скіраванне ў бальніцу, меў моцнае запаленне лёгкіх. Але не пайшоў. Меў у гаспадарцы авечак, сабак, не меў як пакінуць жывіну? Гандзя прадала гэтых авечак... Гандзя сёлета прыезджала, была ў мяне, паставіла помнік на магілцы бацькоў і Валодзі. Наспісана паславянску: **Уладзімір Гайдук**, беларускі паэт. На падворку Валодзі на Польшы паабкошвалі, парабілі парадкі... А цяпер яшчэ выйшла кніжка яго новая – усё тое, што Гандзя знайшла ў братавых нататках недрукаванае. Як помнік ставілі, прыезджалі з „Белавежы” прафесар **Чыквін** з жонкай. І я была на могліках... Адводзім усё больш на нашы ляўкоўскія могількі... І я, як іду да сваіх, і да Валодзі падыду. Памятаю я яшчэ яго маладым, я падлеткам на забавы хадзіла. І ён хадзіў на забавы. Весяліўся крыху. А была і ў яго дзяўчына! У бальніцы пазнаёміўся быў з ёю. Прыехала. Разам кароў даілі... Але не спадабалася гэта яе бацькам, прыехалі і яе забралі. Не схацелі, каб яна тут была на гэтым закінутым хутары. Хацела яна тут застацца, але бацькі не далі... Валодзя хораша пісаў вершы. Маю яго кніжку, Гандзя мне дала. Мы так са сваім Жорыкам тыя вершы чыталі... А на паэтычнай сустрэчы ў Старым Ляўкове, калі вы прачыталі яго вершы, людзі аж зарыдалі. Той ліст да мамы – верш Валодзеў – быў такі кранаючы...

Так якась гаспадару... З Ірэнай тку. Таксама і сама планую. Маю кросны, бэрда, нічальніцы... Нарабілася за сваё жыццё – было чацвёрта дзяцей, гаспадарка была. Муж яшчэ да работы хадзіў. Як дзеці меншыя былі, я на работу не хадзіла, але потым пайшла. Сюды, у „Кераміку” – дзе ж іначай у Ляўкове! Была работа, і ўсе ў „Кераміцы” рабілі. Сталі мы ўдвох рабіць, і давай мы гэту

хату будаваць. Дзеці мелі ў школу ісці, а далёка ў Лешуку было (я выйшла замуж на Церамкі, аж пад Слабодку – далёка!). Пазнаёміліся мы былі з Жорыкам на забаве. Калісь жа забаваў многа было! І ў Боўтрыках, і ў Рыбаках, і ў Семяноўцы, у Тарнопалі, у Ляўкове, у Лешуках... дзе хочаш! Мы ў Рыбаках пазнаёміліся былі. Жорык бубніў на бубне. Жорык хораша спяваў. У „аркестры” ігралі на гармоніках Коля Матвеек з Міхнаўкі, і Міша Бартош, а Жорык – на ўдарных.

А я, семнаццацігадовая, зайшла на забаву. Кажу Жорык: „Якоесь харошае дзіця прыйшло!” Мы яшчэ доўга не спатыкаліся, урэшце рашыўся, рассудзіў, прыехаў. Мы чатыры гады з сабою хадзілі. Выйшла замуж я ў 21 год – само пара была выходзіць. А Жорыку было ўжо 28 гадоў... Яшчэ з Церамкаў даязджалі мы на работу ў „Кераміку”. Пачалі будавацца ў 1974 годзе. Дом зроблены з ляўкоўскай цэглы. Тады ўзнік з гэтай цэглы цэлы гэты пасёлак. Тады наш Толік хадзіў у другі клас, а Аля ў першы...

А мяне калісь тата з Дворыска ўсё вазілі ў Луку ў школу – калі была вялікая мяцеліца, тата каня запрагалі, і ехалі па мяне. Цішэй там дзе лясок той, а там у доле дарога, і як з тае горкі дасць – усё

засыпле! Я часамі там хадзіла напрасткі, проста па полі, у школу. Як толькі пачынала моцна дзьмухаць, тата запрагалі каня і ехалі па мяне. Часам каню было па трыбух снегу! Былі калісь зімы! У валёначках у школу мы хадзілі... А перабраліся мы сюды ў васьмідзесятым годзе. І час так хуценька прабягае! Так тчэцца жыццёвая нітка... Ляўкова ўвесь час трымаецца на керамічным заводзе. А мы стараемся трымацца і на культуры.

З Ірэнай у гэтым годзе ткалі дываны, пераборы пасылалі на конкурс у Беласток – яна свае, а я свае. Узнагароды атрымалі. Калісьнія ўзоры рабілі. Ірэна, маладзейшая, навучылася больш ад свае маці, бо **Жэнька** ўвесь час ткала – яна хутка перабірае. Я памалей, бо ў хаце раней ткала толькі ў чатыры. Вучуся. Ёсць такая дошчачка, і ёю перабіраеш; Ірэна ставіць, а я там дошку закладваю, за нічальніцамі. Тады яна тую дошчачку дастае, а я тую стаўляю... І тады зацягваецца за тую дошчачкаю нітку-жывец. І як паў дывана перабярэм, другую частку датыкаем хутка, – бо тую нітчку падымеш, дошчачку засадзіш, і ўжо пайшло... Дыван мае два бакі. Пакажу вам тыя ўзоры.

У пакоі ляжаць дываны, пакрывалы на фатэлі.

– Гэты ўзор – кветкі-браткі. Дзівіцеся – гэтае парабіраецца, закладаеш нітку чаўнаком... Гэтая воўна нефарбаваная. Тое белое, тое цямнейшае – і хораша выглядае. Крыху дзеці зацягалі – памыла, ідэальна зноў выглядае. Будзем далей рабіць. Не толькі для „Падляшкага брэнду года”. Я для тае „маркі” і каўбасу, і кашанку рабіла. Нядаўна зноў мне званілі адтуль. Яшчэ трымаю карову і цялушку, малака зашмат для мяне адной, раблю масла, сыры, прадаю суседзям. Усё трэба ўмець зрабіць, каб жыць.

Міра Лукша, фота аўтаркі

Twórca filmów animowanych z Białowieży

■ Białowieża wydała na świat wielu wybitnych ludzi, którzy zaznaczyli swój ślad w polskiej kulturze. Jednym z nich był artysta plastyk i reżyser filmów animowanych. Przypomnijmy twórcę w czterdziestą rocznicę jego przedwczesnej śmierci.

Piotr Szpakowicz urodził się 1 października 1928 roku. Po ukończeniu w 1956 roku Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie rozpoczął pracę w Oddziale Warszawskim bielskiego Studia Filmów Rysunkowych – najpierw jako animator, potem asystent reżysera. Po przekształceniu Oddziału Warszawskiego w samodzielne Studio Miniatur Filmowych zadebiutował w 1959 roku filmem „Obrazki wiejskie”, w którym zastosował nowatorską na owe czasy technikę ożywionego malarstwa.

Leitmotywem powracającym w każdym obrazie Piotra Szpakowicza była natura i człowiek w nią wtopiony. Realizował też filmy dla dzieci, m.in. rysunkowe „Jacek Śpioszek”, „Baśnie i waśnie”, „Dziwne przygody Koziołka Matołka”, także lalkowe, a w końcu w technice malarskiej („Zadymka”, „Bocianie gniazdo”, „Noc”).

Zrealizował łącznie 47 filmów. Niektóre z nich zdobyły nagrody na liczących się festiwalach filmowych w kraju (Poznań) i za granicą (San Sebastian, Tampere, Salerno, Melbourne). Uczestniczył też w I Ogólnopolskim Plenerze Malarskim w Białowieży, który odbył się w 1965 roku.

Piotr Szpakowicz był człowiekiem niezwykle skromnym i prawnym. Całym sercem oddawał się sztuce. Z zamiłowaniem uprawiał malarstwo sztalugowe. Śmierć dosięgła go w momencie, gdy przygotowywał kolejny film malarski, który miał być podsumowaniem jego dotychczasowych dokonań w malarskiej animacji – dziedzinie, w której wciąż pozostaje niedoścignionym mistrzem.

Piotr Szpakowicz był rozkochany w Białowieży. Chętnie przyjeżdżał do niej z hałaśliwej stolicy, by naładować tutaj swoje twórcze akumulatory. Na ojcowiskiej ziemi wy-

budował dom, w którym zamierzał zamieszkać na stałe po przejściu na emeryturę. Niestety, los napisał mu inny scenariusz.

Białowieża stara się nie zapominać o białowieskim artyście. Białowieski Ośrodek Kultury we współpracy ze Studiem Miniatur Filmowych w Warszawie i miejscowym Dyskusyjnym Klubem Filmowym „Kąt” zorganizował w maju 1997 roku retrospektywny przegląd twórczości Piotra Szpakowicza. Drugiemu przeglądowi, zorganizowanemu w listopadzie 2008 roku z okazji 60-lecia Animacji Polskiej, towarzyszyła wystawa obrazów, rysunków i zdjęć autorstwa artysty.

Piotr Szpakowicz zmarł w szpitalu w Hajnówce 4 sierpnia 1981 roku w wieku 52 lat. Spoczywa na cmentarzu w Białowieży.

Piotr Bajko
fot. ze zbiorów autora

Sami o Sobie. Miesięcznik społeczno-kulturalny. Nieodpłatny dodatek do Przeglądu Prawosławnego
Współfinansowany ze środków Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji
oraz Fundacji im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
ISSN 1899-9018 Nr indeksu 371416

Wydawca: Fundacja im. Księcia Konstantego Ostrońskiego
Redaguje zespół: Andrzej Charyło (sekretarz redakcji), Eugeniusz Czykwin (redaktor naczelny)
Doroteusz Fionik, Natalia Klimuk, Ałła Matreńczyk, Anna Petrovska
Anna Radziukiewicz (zastępca redaktora naczelnego), Dorota Wysocka
Opracowanie graficzne: Dorota Wysocka
Skład komputerowy: Halina Kierdelewicz

Adres redakcji: 15-399 Białystok, ul. Składowa 9; tel./fax (0048 – kier. z zagranicy) 85 742 18 57
e-mail: redakcja@przegladprawoslawnny.pl; www.przegladprawoslawnny.pl